

06 Σεπτεμβρίου 2010
www.geostrategy.gr

Οι νέες πολιτικο-στρατιωτικές ισορροπίες στην Τουρκία και οι επιπτώσεις τους στην εξωτερική της πολιτική

Του Χρήστου Μηνάγια

Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις αποτελούν έναν κρατικό φορέα του οποίου η σφραγίδα σηματοδότησε τα τελευταία 80 χρόνια της Τουρκικής Δημοκρατίας. Ιδιαίτερα μετά το 1960 δεν αρκέσθηκε μόνο σ' αυτό, αλλά ταυτόχρονα συμμετείχε ενεργά στη διακυβέρνηση της χώρας, πραγματοποιώντας 3 πραξικοπήματα (1960, 1971, 1980) και μία ανατροπή κυβέρνησης (1997), συμπεριφερόμενος άλλοτε ως κριτής και άλλοτε ως πολιτικό διευθυντήριο. Η στρατιωτική ηγεσία κατεύθυνε τις πολιτικές ηγεσίες της χώρας, υποβάθμισε το αξίωμα του υπουργού Άμυνας, έγινε ισότιμη με τον πρωθυπουργό και τον πρόεδρο της Δημοκρατίας και τελικά δεν έδιδε λογαριασμό σε κανένα για τα πεπραγμένα του.

Μετά το 1990 ο στρατός άρχισε να αλλάζει, πλην όμως οι αλλαγές και οι μεταρρυθμίσεις που προώθησε δεν συμβάδισαν με τις απαιτήσεις των καιρών. Για τις ΗΠΑ, οι τουρκικές ένοπλες ήταν πολύ σημαντικές λόγω της στρατηγικής θέσης της Τουρκίας, όχι όμως τόσο σημαντικές όσο στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, δεδομένου ότι έκλεισε ο κύκλος των πραξικοπημάτων και τα ανθρώπινα δικαιώματα με τον εκδημοκρατισμό αποτελούν πλέον παράγοντες πρώτης προτεραιότητας. Το στρατιωτικό κατεστημένο είτε δεν μπόρεσε είτε δεν θέλησε να δει τις αλλαγές αυτές με αποτέλεσμα να χάσει ένα σημαντικό κομμάτι του κύρους του. Όμως, το πιο σημαντικό λάθος ήταν ότι οι Τούρκοι στρατηγοί δεν μελέτησαν σωστά το προφίλ του πρωθυπουργού Ερντογάν, με αποτέλεσμα οι εξελίξεις στις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις να δείχνουν ότι η κατάσταση γίνεται μη αναστρέψιμη. Επίσης, μία άλλη εξέλιξη που προξένησε φθορά στο στρατό ήταν η στρατηγική που υλοποίησε έναντι του ΡΚΚ, διότι οι Τούρκοι στρατηγοί αντιλήφθηκαν πολύ αργά τις κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές και διεθνείς διαστάσεις του προβλήματος.

Στις 30-8-2010, ο στρατηγός Ισίκ Κοσανέρ ανέλαβε την ηγεσία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Πρόκειται για έναν 65χρονο αξιωματικό με πολεμική εμπειρία τόσο κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο όσο και κατά

τις επιχειρήσεις εναντίον του ΡΚΚ από τις διάφορες θέσεις των ειδικών δυνάμεων που υπηρέτησε. Επίσης, σημαντικά στοιχεία του βιογραφικού του αποτελούν η ΝΑΤΟϊκή του εκπαίδευση και εμπειρία, παράλληλα με τις σημαντικές θέσεις όπου είχε τοποθετηθεί, όπως διοικητής των κατοχικών δυνάμεων στην Κύπρο, διοικητής της Στρατιάς Αιγαίου, υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ, αρχηγός της Στρατοχωροφυλακής και αρχηγός του ΓΕΣ.

Η τουρκική κοινή γνώμη διερωτάται εάν ο νέος αρχηγός ΓΕΕΘΑ Κοσανέρ θα επιδιώξει την προσέγγιση με την πολιτική ηγεσία της χώρας ή θα ακολουθήσει την τακτική της σύγκρουσης με αυτήν, όπως έκανε ο προκάτοχός του στρατηγός Ιλκέρ Μπασμπούγ. Ωστόσο, πιστεύεται ότι καθοριστικό παράγοντα στη στρατηγική του Κοσανέρ θα αποτελέσουν οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία, δεδομένου ότι στις 12-9-2010 θα διεξαχθεί δημοψήφισμα για τη μεταρρύθμιση σημαντικών άρθρων του Συντάγματος και κατόπιν θα ακολουθήσουν βουλευτικές εκλογές (πιθανόν το Μάρτιο του 2011) και εκλογή του προέδρου της Δημοκρατίας. Τέλος, ένας άλλος παράγοντας που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη είναι η οικονομική κατάσταση της χώρας, η οποία φαίνεται να βελτιώνεται σημαντικά, με αποτέλεσμα να ισχυροποιείται ακόμη περισσότερο η θέση του κυβερνώντος κόμματος. Πρέπει να τονισθεί ότι τόσο η κυβέρνηση του Ερντογάν όσο και η τουρκική κοινή γνώμη δεν επιθυμούν τη διάλυση του στρατού, αλλά επιδιώκουν να περιορίσουν τις αρμοδιότητες του αποκλειστικά στα στρατιωτικά του καθήκοντα και να τον αποτρέψουν να παρεμβαίνει στην πολιτική ζωή της χώρας.

Ο καθορισμός των απειλών στην Τουρκία, η «Κόκκινη Βίβλος» και το «casus belli»

Η εκάστοτε πολιτική ηγεσία της Τουρκίας είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό και την εξασφάλιση συνέχειας στις πολιτικές που εφαρμόζει σχετικά με την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της χώρας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υλοποίησης των αρμοδιοτήτων αυτών αποτελεί η ύπαρξη του *Milli Guvenlik Siyaset Belgesi* (Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας), το οποίο θεωρείται και ως ο «οδικός χάρτης» όλων των κυβερνήσεων. Το έγγραφο αυτό είναι απόρρητο, συντάσσεται από το Υπουργικό Συμβούλιο και εγκρίνεται από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας. Μετά την έγκρισή του διανέμεται σε όλα τα υπουργεία και τους αρμόδιους φορείς-οργανισμούς υπό μορφή πρωθυπουργικών κατευθυντήριων οδηγιών. Εν συνεχεία, το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας προβαίνει στην αξιολόγηση όλων των εσωτερικών και εξωτερικών απειλών και στην ανάθεση συγκεκριμένων αποστολών σε όλους τους φορείς της Τουρκίας και του εξωτερικού που είναι επιφορτισμένοι με την ασφάλεια της χώρας. Το Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας αναθεωρήθηκε το 2006 και είναι γνωστό στην τουρκική κοινή γνώμη ως

Kırmızı Kitap (Κόκκινη Βίβλος) ή *Askerin Gizli Anayasası* (Μυστικό Σύνταγμα των Στρατιωτικών)¹.

Σύμφωνα με τουρκικά δημοσιεύματα, κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας τον Οκτώβριο του 2010 θα συζητηθεί η αναθεώρηση της Κόκκινης Βίβλου. Μέχρι και την τελευταία αναθεώρηση της, οι ένοπλες δυνάμεις καθόριζαν τις εσωτερικές και εξωτερικές απειλές χωρίς να δίδουν λογαριασμό στην πολιτική ηγεσία της χώρας. Όμως μετά τις τελευταίες εξελίξεις στην Τουρκία προβλέπεται η τελική απόφαση να ληφθεί από την κυβέρνηση η οποία φυσικά θα δώσει μεγάλη βαρύτητα στις προτάσεις των στρατιωτικών. Άλλωστε στα θέματα εξωτερικής πολιτικής δεν φαίνεται να υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ στρατού και κυβέρνησης. Ενδεικτικά στοιχεία του κλίματος που υπάρχει στην Τουρκία για το θέμα αυτό, αποτελούν οι ακόλουθες θέσεις του υπουργείου Εξωτερικών όπως αυτές παρουσιάστηκαν σε συνέντευξη του Αχμέτ Νταβούτογλου στο δημοσιογράφο Murat Akgün του NTV:

- *Οι εργασίες που γίνονται σχετικά με το Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας είναι απόρρητες και γι' αυτό το θέμα δεν μπορώ να κάνω καμία δήλωση.*
- *Η νέα μας προσέγγιση στην έννοια των απειλών έχει μεγάλη βαρύτητα. Με χώρες που βιώσαμε δυσκολίες στο παρελθόν, όπως η Ελλάδα, η Ρωσία και η Συρία, τα τελευταία χρόνια υπήρξε μία σημαντική αλλαγή.*
- *Στο θέμα των 12 μιλίων η Τουρκία δεν μπορεί να κάνει μονόπλευρα βήματα. Υπάρχει μία απόφαση που πήρε στο παρελθόν η Ελλάδα.*
- *Σε γενικές γραμμές έχει μπει νερό στο κρασί. Συναντηθήκαμε στη Ρόδο και επισκέφθηκα την Κω. Το φθινόπωρο θα μεταβώ στην Ελλάδα.*
- *Με αμοιβαία βήματα που θα γίνουν θα αλλάξουν και οι αντίπαλες στάσεις και συμπεριφορές μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος.*
- *Με το ΓΕΕΘΑ δεν υπάρχει ασυμφωνία. Δεν υπάρχει καμία διάσταση απόψεων. Δεν υφίσταται δύο εξωτερικές πολιτικές αλλά μία.*

Επίσης χαρακτηριστικές είναι και οι ακόλουθες θέσεις του στρατηγού Κοσανέρ όπως αυτές παρουσιάστηκαν σε ομιλία του στις 27-8-2010 κατά την τελετή παράδοσης παραλαβής των νέων του καθηκόντων:

- *Δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι η αστάθεια που υπάρχει σε μερικές χώρες των Βαλκανίων λόγω των συνεχιζόμενων πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων θα δημιουργήσει αρνητικές εξελίξεις στις εύθραυστες ισορροπίες της περιοχής.*
- *Συνεχίζονται οι προσπάθειες προσέγγισης και επίτευξης συμφωνίας στην Κύπρο, παρά τη σημαντική διάσταση απόψεων που παρατηρείται κατά τις επαφές των ηγετών των Ελληνοκυπρίων και των Τούρκων.*
- *Τα δικαιώματα που έχει η Τουρκία στην Κύπρο ως εγγυήτρια δύναμη και η συνέχιση της ύπαρξης των τουρκικών στρατευμάτων στο νησί αποτελούν*

¹ Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, 2010, σελ. 86, Χρήστος Μηνάγιας, εκδόσεις Τουρίκη

κύρια θέματα ασφαλείας και δεν πρόκειται να αποτελέσουν θέματα προς διαβούλευση.

- Η «Ελληνοκυπριακή Διοίκηση» (σ.σ. εννοεί την Κυπριακή Δημοκρατία) προβαίνει σε συμφωνίες σχετικά με την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες είναι αντίθετες με το διεθνές δίκαιο. Κατόπιν τούτου παρακολουθούμε με προσοχή τις ανακοινώσεις των Ελληνοκυπρίων για τις περιοχές έρευνας πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς επίσης για τη διενέργεια διεθνών διαγωνισμών στις εν λόγω περιοχές.
- Δίδουμε μεγάλη βαρύτητα στη διαφύλαξη των θαλασσίων δικαιωμάτων και συμφερόντων μας.
- Τα προβλήματα που υπάρχουν με τη γείτονα μας Ελλάδα είναι παγωμένα.
- Η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ επιμένει να παρουσιάζει μερικά από τα ελληνοτουρκικά προβλήματα ως προβλήματα ΕΕ-Τουρκίας.
- Ο διάλογος που υπάρχει με την Ελλάδα και τα υπάρχοντα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης συμβάλουν στο ρεαλιστικό χειρισμό των ελληνοτουρκικών προβλημάτων. Όμως συγκυριακά γεγονότα πιθανόν να αποτελέσουν την αιτία ώστε τα προβλήματα αυτά να επανέλθουν στην επικαιρότητα και να δημιουργηθούν νέες κρίσεις.
- Μερικές ευρωπαϊκές χώρες παρέχουν υποστήριξη στην τρομοκρατική οργάνωση (σ.σ. εννοεί το ΡΚΚ), ενώ οι προσπάθειες μας για ανατροπή της εν λόγω κατάστασης δεν έχουν φέρει ακόμη τα επιθυμητά αποτελέσματα.
- Στην Τουρκία υπάρχει ένα στρατός και αυτός είναι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις. Δεν υπάρχει εναλλακτική λύση και δεν πρόκειται να υπάρξει.
- Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις χρήζουν αλλαγών και μεταρρυθμίσεων, πλην όμως αυτές δεν θα γίνουν όπως το επιθυμούν ορισμένοι κύκλοι, διότι δεν πρέπει να περιφρονούμε και να παραβλέπουμε την άμυνα της πατρίδας μας.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ

Η δημοσιογράφος Asli Aydintasbas της τουρκικής εφημερίδος Milliyet/2-9-2010 παρουσιάζει τις τουρκο-αμερικανικές σχέσεις και εν μέρει τις τουρκο-ισραηλινές σχέσεις ως «παντρειά με το ζόρι» αναφέροντας τα εξής:

«Σήμερα κρίση, αύριο γαλήνη, σήμερα ανηφόρα, αύριο κατηφόρα, όμως η πλήρης αποκοπή είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Θέλετε παράδειγμα; Ιδού τα γεγονότα με τα 10 ισραηλινά μη επανδρωμένα αεροσκάφη Heron, αξίας 183 εκατ. δολαρίων, τα οποία παρήγγειλε η Άγκυρα από Ισραήλ το 2004. Αρχικά οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις είχαν παραλάβει 6 Heron τα οποία εγκατέστησαν στη αεροπορική βάση του Batman προκειμένου αυτά να επιχειρούν κατά μήκος των τουρκο-ιρακινών συνόρων. Όμως το επεισόδιο με το πλοίο Mavi Marmara έπληξε βαθιά τις τουρκο-ισραηλινές σχέσεις. Ανακλήθηκε ο Τούρκος πρέσβης, υπήρξαν αμοιβαίες απειλές, ακυρώθηκαν προγράμματα και κοινές ασκήσεις και πάγωσε η παράδοση των υπολοίπων 4 Heron. Τελικά τι έγινε; Πατήθηκε φρένο στην πλήρη διακοπή των σχέσεων, δεδομένου ότι το Ισραήλ έχει ανάγκη την Τουρκία αλλά και για την Άγκυρα το κόστος θα ήταν πολύ μεγάλο ειδικά με την Ουάσιγκτον και τη Δύση. Τελικά, την προηγούμενη εβδομάδα το Ισραήλ παρέδωσε τα τελευταία 4 Heron από τα 10 που είχαν παραγγελθεί. (σ.σ. τώρα πλέον οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις διαθέτουν ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό οπλικό σύστημα που χρησιμοποιείται στις περιοχές των

επιχειρήσεων της νοτιανατολικής Τουρκίας καθώς επίσης για την ασφάλεια των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου.)

Αναφορικά δε, με τις τουρκο-αμερικανικές σχέσεις η Aydıntaşbaş αναφέρει τα εξής:

«Οι κρίση της Τουρκίας με τις ΗΠΑ δεν είναι τόσο βαθειά όσο με το Ισραήλ, όμως υπάρχουν σοβαρά προβλήματα δεδομένου ότι ο Ομπάμα είναι ενοχλημένος με την Τουρκία και συγκριμένα με την κυβέρνηση του Ερντογάν. Για το λόγο αυτό, το επόμενο χρονικό διάστημα και μέχρι τις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου του 2011 εκτιμάται ότι οι ΗΠΑ θα κρατηθούν σε απόσταση από το κόμμα ΑΚΡ του Ερντογάν. Ωστόσο, οι Αμερικανοί εξακολουθούν να τονίζουν ότι συμπαραστέκονται στην Τουρκία για τον αγώνα που δίδει κατά της τρομοκρατίας, παρά τα προβλήματα που υπάρχουν. Για το λόγο αυτό, τους επόμενους μήνες αναμένονται εξελίξεις στους αμυντικούς εξοπλισμούς και συγκεκριμένα στην πρόθεση της Άγκυρας να προμηθευθεί από τις ΗΠΑ τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη Predator B και τα επιθετικά ελικόπτερα Super Cobra.»

Εκτιμάται ότι οι πολιτικές εξελίξεις που αναμένονται στην Τουρκία το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής και ανάλυσης, δεδομένου ότι οι διαστάσεις που θα πάρουν δεν θα έχουν σχέση μόνο με το εσωτερικό της γείτονας χώρας αλλά και με τις συμμαχίες που θα διαμορφωθούν στην ευρύτερη περιοχή.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να τονισθεί η ακόλουθη επισήμανση του Τούρκου δημοσιογράφου Mehmet Ali Birand σε άρθρο του στην εφημερίδα Milliyet/5-9-2010: «Κανένας στρατός που εμπλέκεται με την εσωτερική πολιτική της χώρας του δεν μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία το πραγματικό του έργο. Μια ενδεχόμενη αποτυχία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων θα είναι για όλους μας καταστροφή».

(Ο Χρήστος Μηνάγιας είναι συγγραφέας του βιβλίου «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας» που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Τουρίκη και βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε πρωτογενείς τουρκικές πηγές.)